

Analýza přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice

Výsledky kvantitativní a kvalitativní studie

www.gac.cz, www.jirkoc.cz

Základní informace o projektu

- **Zadavatel**
MPSV ČR – Odbor řízení a pomoci z ESF
Odbor migrace a integrace cizinců
Odbor rodinné politiky a rovnosti žen a mužů
- **Realizátor**
GAC spol. s r. o.
Mgr. Jiří Kocourek - aplikovaná sociologie
- **Období**
podzim 2006 – léto 2007
- **Financování**
ESF, státní rozpočet ČR

Struktura prezentace

- A. Cíle projektu „Analýza přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělávání a na trh práce“
- B. Zveřejněné výstupy z projektu
- C. Metodologie projektu
- D. Výsledky kvantitativní a kvalitativní analýzy
- E. Závěry a podstatná zjištění

A. Cíle projektu

Projekt „Analýza přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v ČR“ si kladl za cíl:

- popsat situaci imigrantek a imigrantů ze třetích zemí v ČR,
- kombinovat analýzu kvantitativních dat s vybranými závěry z kvalitativní složky výzkumu,
- představit souhrnné informace o neziskových subjektech, které se pohybují na poli integrace cizinců,
- upozornit na klíčové problémové oblasti integrace cizinců, jimž by měla být věnována pozornost.

B. Zveřejněné výstupy z projektu

- Publikace, jež je k dispozici na této prezentaci, bude v případě zájmu distribuovat MPSV ČR (zdenka.kucerova@mpsv.cz).
- Od 10. září budou na webu *ESF v ČR* (www.esfcr.cz) a stránce *Cizinci v České republice* (www.cizinci.cz):
  - elektronická verze publikace,
  - podrobný seznam NNO, které pracují s cizinci, včetně kontaktů či specifikace činnosti,
  - podrobný seznam relevantních dokumentů a studií opatřených anotacemi.

C. Metodologie – úvod

- první šetření o imigrantech a imigrantkách v ČR obdobného rozsahu a zaměření
- kombinace kvantitativní a kvalitativní metodologie
- cílová populace: imigranti a imigrantky s legálním pobytem, kteří měli možnost získat zkušenost na trhu práce
- základem výběrového postupu byla typologická východiska na základě dat o alokaci příslušné populace cizinců (výběr nebyl z čistě statistického hlediska reprezentativní vůči cizincům v ČR jako celku)
- kontrola srovnáním s jinými výzkumnými vzorky a zprávami

Kvantitativní metodologie 1

- Terénní šetření se zaměřilo na imigranty a imigrantky z řad Ukrajinců, Rusů, Vietnamců a Číňanů a azylanty a azylantky.
- Uskutečnilo se v únoru až v březnu 2007.
- Výběrový soubor čítal celkem **879** respondentů a respondentek – **618** imigrantů a imigrantek a **261** azylantů a azylantek.
- Výzkum byl proveden metodou **face-to-face** – rozhovorem tazatele s respondentem či respondentkou podle tištěných dotazníků.
- Tazatelská síť byla průnikem profesionálních tazatelů agentury Median, příslušníků zkoumaných komunit a specialistů na cizince a azylanty.

Kvantitativní metodologie 2: charakteristika výběru populace

	Ukrajinci a Rusové	Vietnamci a Číňané	azylanti
Dominantní strategie na trhu práce	zaměstnávání	podnikání	zaměstnávání
Dominantní druh pobytu	dlouhodobý	trvalý	azyl
Výběr	typy regionů, kvóty		typy regionů, kvóty
Způsob integrace	transnacionální	trvalejší usídlení	trvalé usídlení
Kulturní heterogenita	české kultuře blízká homogenní skupina	české kultuře vzdálená homogenní skupina	heterogenní skupina

Kvantitativní metodologie 3: Dotazník

- **Sledovaná témata:**
  - příprava na příjezd do ČR a vstup na trh práce,
  - pracovní podmínky
  - životní úroveň a příjem
  - zvyšování kvalifikace
  - rodina, domácnost, gender
  - spokojenost s životem v ČR

- **Časové vnímání integrace:**
  - společenský vývoj: motivace a podmínky integrace se mění
  - osobní dráha: nová socializace
  - generace: mezigenerační rozdíly

- **Gender:**
  - pohled z hlediska vztahů v zaměstnání, domácnosti a rodině, srovnání a posteriori

Kvalitativní metodologie

- **Polostandardizované rozhovory** s organizacemi působícími ve stejných regionech, v nichž probíhal sběr dotazníků mezi cizinci

- **Cílem rozhovorů bylo zmapovat:**
  - **zkušenosti a příležitosti**, při nichž přicházejí organizace do styku s cílovými skupinami tohoto výzkumu,
  - **bariéry v přístupu** cílových skupin ke vzdělávání a na trh práce,
  - **genderový rozměr jednotlivých bariér**,
  - **absorpční kapacitu** ve vztahu k ESF.

Kvalitativní metodologie 2 – přehled dotazovaných subjektů

Subjekt	Počet rozhovorů
Nestátní neziskové organizace	35
Základní školy	23
Střední školy	5
Místní samosprávy – politici	3
Místní samosprávy – úředníci (SO, ŠO, ŽO)	13
Krajské samosprávy – zástupci odpovědní za problematiku menšin	14
Úřady práce	8
Agentury práce	2
Integrační azylová střediska	2
Ostatní	2
Celkem	107

C. Výsledky kvantitativní a kvalitativní analýzy

Obsah:

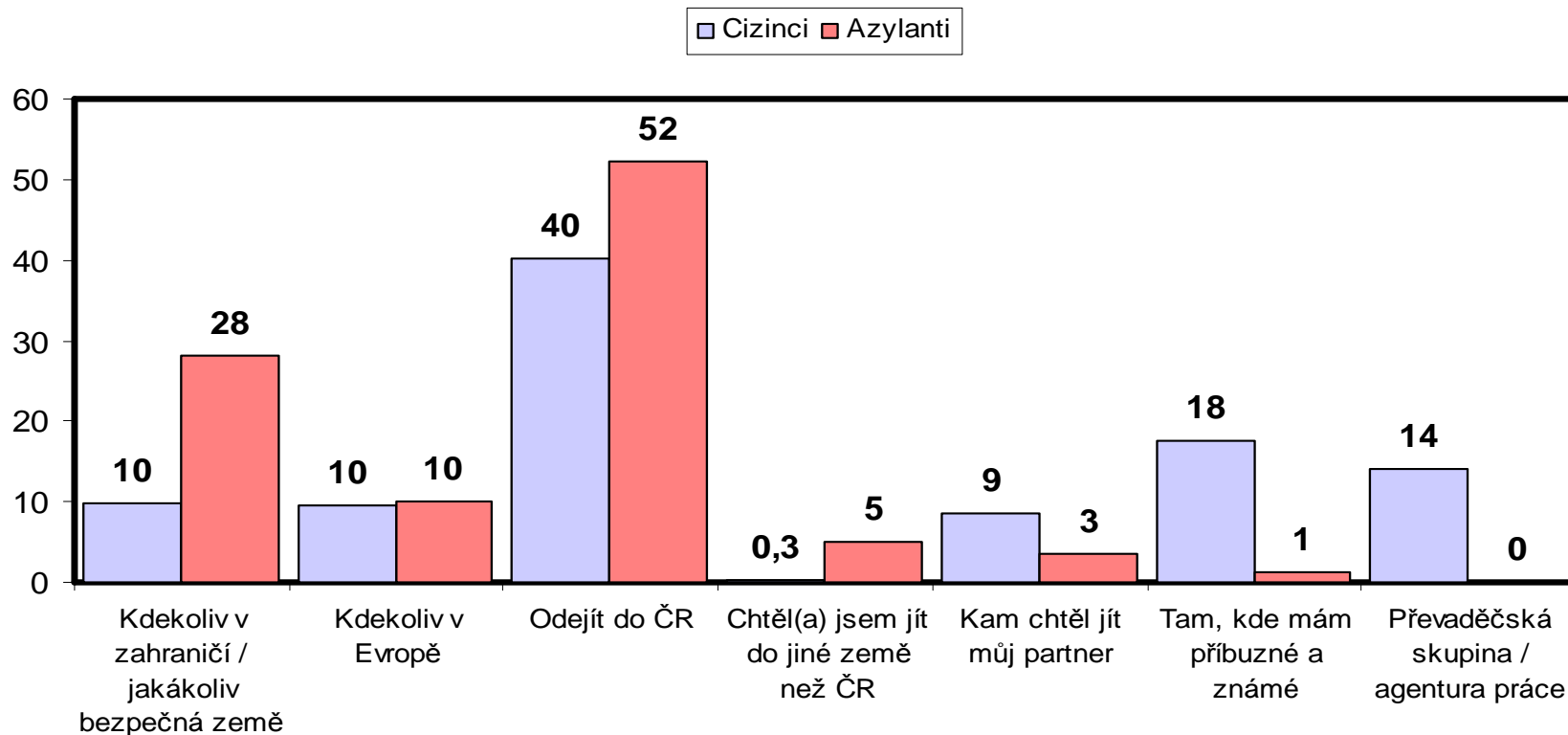
1. Mechanismy imigrace
2. Trh práce a zaměstnání
3. Integrace do jazykového prostředí a vzdělávací aktivity pro dospělé migranty
4. Institucionální a správní rámec státu
5. Integrace do společnosti
6. Rodina a domácnost
7. Genderové aspekty přístupu imigrantů a imigrantek na trh práce a ke vzdělávání
8. Mezigenerační ambice vzhledem k pobytu a integraci v ČR
9. Vzdělávání dětí-cizinců – výsledky výzkumu ve vybraných školách

1. Mechanismy imigrace

- Informovanost imigrantů či využitelnost informací, jež získali o prostředí, do kterého přijíždějí, je omezená.
- Ekonomičtí imigranti využívají před odjezdem v největší míře neformálních kontaktů – důležitou roli hrají krajané.
- Jen minimum osob využívá oficiálních materiálů a informačních zdrojů o ČR.
- Azylanti mají méně informací než imigranti. Pětina azylantů neměla před svým odjezdem žádné informace o ČR.
- Příslušníci asijských komunit získávají informace od členů úzké rodiny, kteří žijí v ČR, ve větší míře než lidé ze zemí bývalého Sovětského svazu.

Priorita České republiky jako cílové destinace

Přála(a) jste si jít právě do ČR, nebo jste prostě chtěl(a) žít někde v zahraničí a bylo Vám jedno kde?
Srovnání cizinci-azylanti

Příčiny omezené informovanosti

➤ Příčiny omezené informovanosti cizinců:

- nízké povědomí o zdrojích informací
- laické sítě
- zprostředkovatelské sítě
- kulturní rozdíly ve vnímání psaného textu
- motivace příjezdu do ČR

➤ Zprostředkovatelský servis:

- muži více než ženy využívají služeb zprostředkovatelských agentur (ženy častěji než muži následují svého partnera)
- funguje často jako monopol
- laický
- přispívá však k ekonomické integraci participantů.

- **Ekonomičtí imigranti:**
  - známí a příbuzní, kteří pobývali v ČR (45 %),
  - známí a příbuzní ze země původu, kteří žijí v ČR (42 %),
  - členové úzké rodiny žijící v ČR (38 % – Ukrajina a Rusko 28 %, Vietnam a Čína 47 %).

- **Azylanti:**
  - informační texty o ČR vydané v zemi původu (31 %),
  - známí a příbuzní, kteří nyní žijí v ČR (24 %),
  - členové úzké rodiny žijící v zemi původu (19 %),
  - známí a příbuzní, kteří v ČR pobývali a nyní žijí v zemi původu (19 %),
  - **19 % azylantů nemělo před cestou o ČR žádné informace.**

2. Pracovní trh a zaměstnání

- **Jednotlivé sociálně-kulturní skupiny se velmi jasně diferencují na trhu práce. Diferencují se i mechanismy, které na trhu práce tyto skupiny aplikují.**
- **Respondenti pocít'ují nedostatek informací o legislativním systému, české společnosti a zvycích a nedostatečnou znalost češtiny.**
- **Téměř všichni zaměstnaní cizinci sice používají v práci češtinu, často se ale pohybují v etnicky homogenním podnikatelském prostředí (patrnější je to u Vietnamců a Číňanů).**
- **Práci si hledá téměř 38 procent azylantů – hůře si práci hledají osoby žijící mimo Prahu a v IAS.**

➤ **Ekonomičtí migranti:**

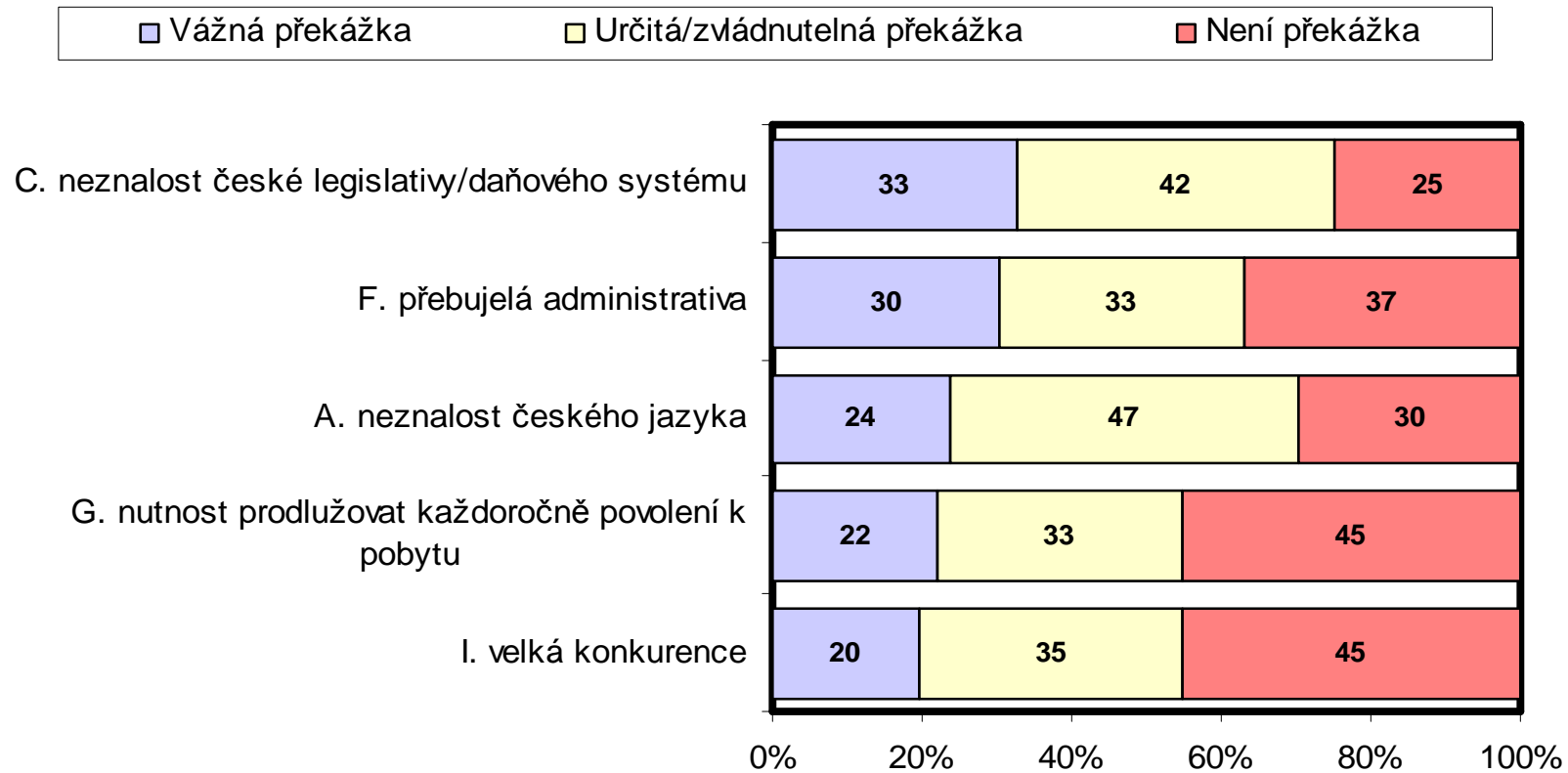
- Ženy častěji než muži pomáhají podnikat dalšímu členu rodiny (2 % mužů a 6 % žen – většinou Vietnamek).
- Osoby s trvalým povolením k pobytu (Vietnamci a Číňané) se věnují službám a podnikání.
- Osoby s přechodným povolením (zejména Ukrajinci) pracují jako zaměstnanci.

➤ **Azylanti:**

- V součtu nemá zaměstnání více než polovina azylantů.
- V Praze si hledá práci 22 % oslovených azylantů, v mimopražských regionech je jejich podíl dvojnásobný.

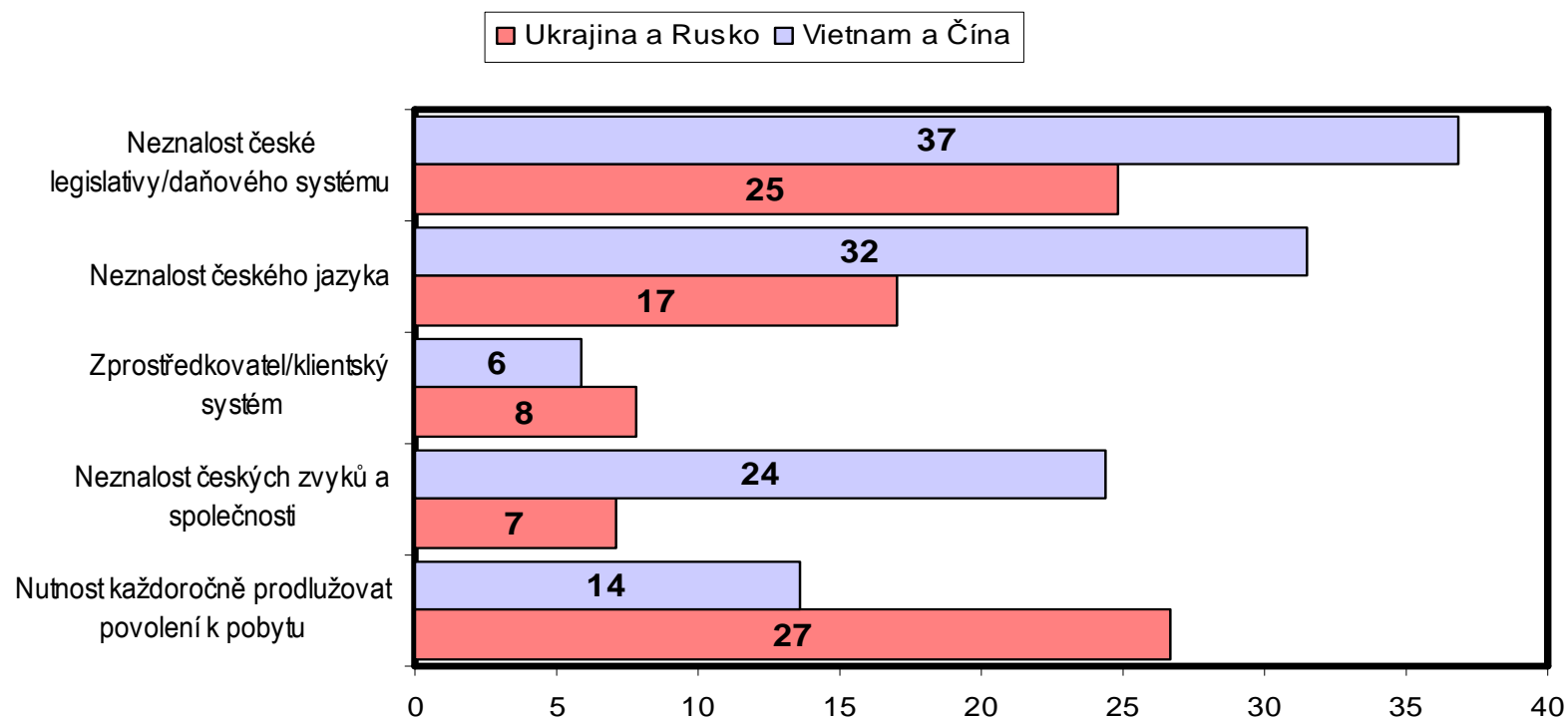
Pocit'ované překážky v práci a podnikání – ekonomičtí imigranti

Pocit'ované překážky v práci a podnikání (ekonomičtí migranti, údaje v procentech)

Vybrané rozdílné ukazatele mezi příchozími z Ruska a Ukrajiny a příchozími z Vietnamu a Číny

Podíl těch, kteří považují vybrané ukazatele za vážnou překážku - porovnání příchozích z Vietnamu/Čína a Ukrajiny/Ruska (údaje v procentech)

Zprostředkovatelské práce

- **Zprostředkovatelské záležitosti spojených z prací – ekonomičtí migranti**
  - známí, přátelé, příbuzní (cizinci) – 50 %
  - známí, přátelé, příbuzní (Češi) – 29 %
  - český zaměstnavatel/šéf – 24 %
  - krajské organizace – 22 %

- **Dvanáct procent respondentů nemá nikoho, na koho by se obrátilo.**

- **Častou formou zprostředkování zaměstnání a dalších služeb je tzv. klientský systém. Zástupci úřadů práce a NNO identifikovali několik forem:**
  - družstva a obchodní společnosti,
  - zaměstnávání prostřednictvím živnostenských listů zajištěných „klientem“,
  - zaměstnávání v „klientově“ vlastní firmě.

Překážky v práci identifikované na podkladě kvalitativních rozhovorů

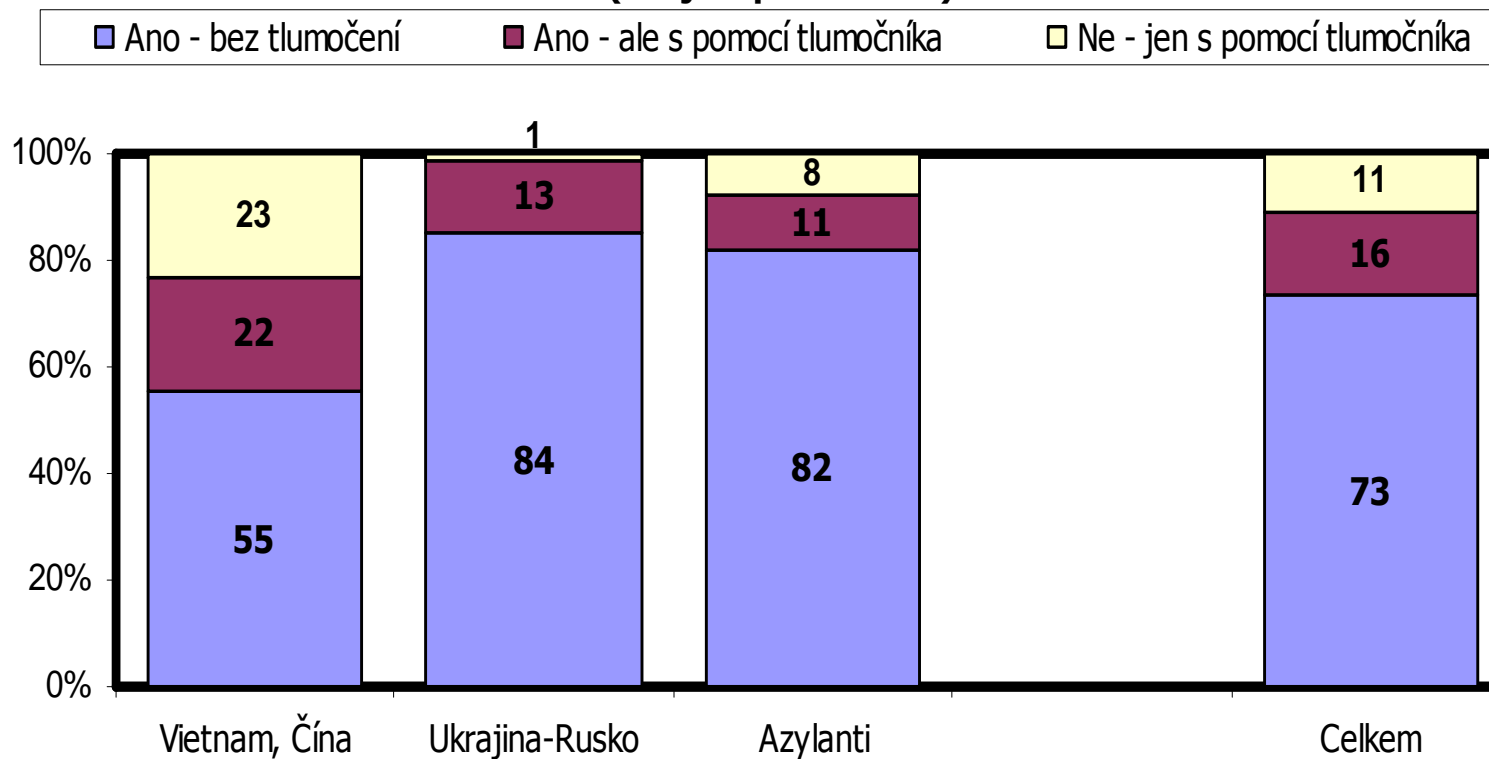
- **institucionální / administrativní překážky:**
  - systém dvojího povolení zaměstnání (v případě cizinců s přechodným pobytem)
  - neinformovanost na straně některých úředníků
  - neprofesionální jednání některých úředníků vůči imigrantům (včetně tolerance vůči nezákonným praktikám „klientů“)

- **překážky na straně imigrantů:**
  - jazyková bariéra
  - nedostatečná informovanost
  - neschopnost doložit kvalifikaci
  - nízká motivovanost (u azylantů)

- **překážky na straně zaměstnavatelů:**
  - nedostatečná informovanost
  - snaha co nejvíce na imigrantech vydělávat
  - stereotypní, předsudečné vnímání imigrantů

3. Integrace do jazykového prostředí a vzdělávací aktivity pro dospělé migranty

- Jazyk jako vážnou překážku pocítují spíše příchozí z Vietnamu a Číny (32 %) než z jazykově bližší Ukrajiny či Ruska (17 %).
- **Ekonomičtí imigranti pracují často v jazykově homogenním prostředí. Vietnamštinu používá ve své práci 75 % respondentů z Vietnamu, v případě Ukrajinců a Rusů rodný jazyk používá 60 %.**
- **Spokojenost s životem a ekonomickou situací v případě ekonomických migrantů odráží úroveň zvládnutí českého jazyka.**
- **V rámci vietnamsko-čínských skupin lepší úroveň češtiny mají ti, kteří v Česku vychovávají děti.**
- **Míru zvládnutí jazyka ovlivňuje to, zda tu respondent žije se svými dětmi.**

Schopnost dorozumět se česky

**Schopnost komunikovat v češtině - ohodnocená tazatelem
(údaje v procentech)**

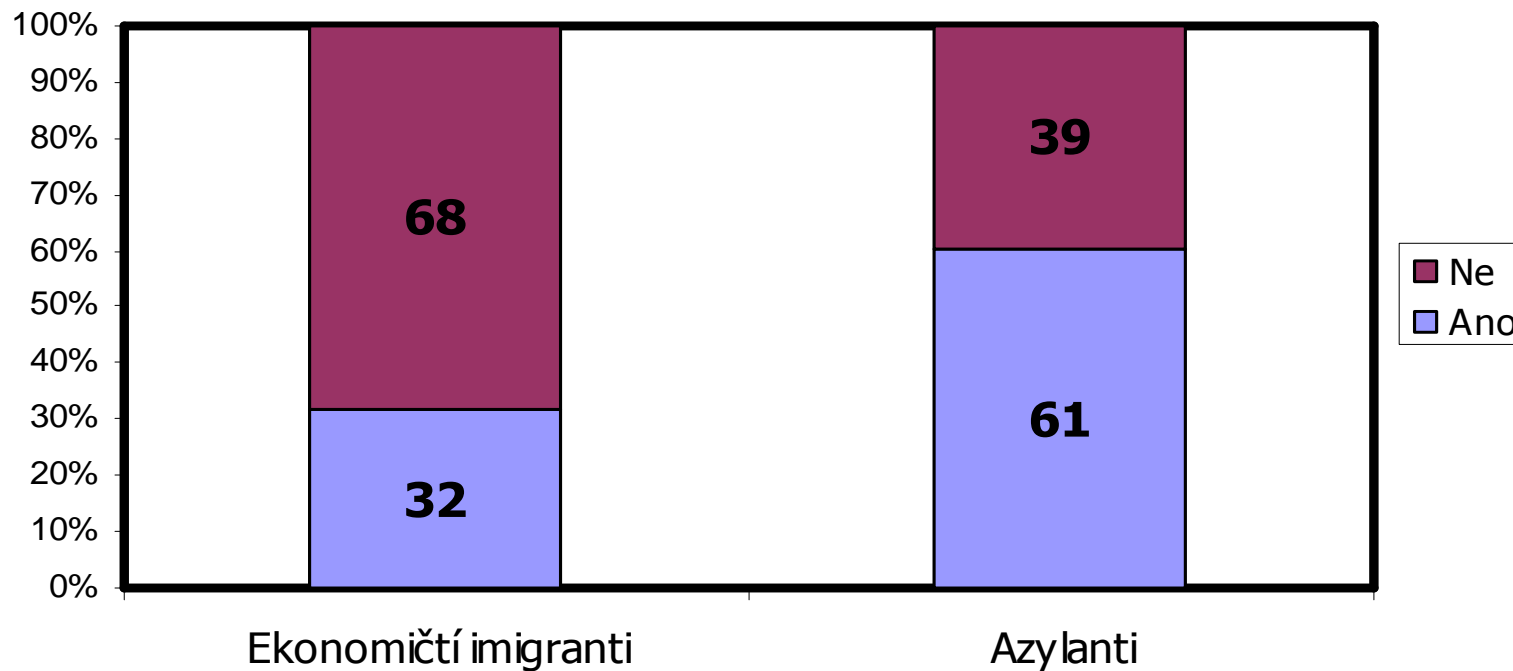

Problémy spojené s jazykovou integrací – zjištění z kvalitativních rozhovorů

- **Systematická výuka češtiny je státem zajištěna pouze pro azylanty v rámci SIP.**
- **Ekonomickým imigrantům jsou v současnosti k dispozici kurzy nabízené NNO. Tyto kurzy však:**
  - v některých regionech nejsou dostupné,
  - jsou většinou organizací nabízeny pouze na základní úrovni.
- **Některé skupiny imigrantů nejsou k učení češtiny motivovány.**
- **Pozitivní změnu by měl od roku 2009 přinést **System výuky českého jazyka a zkoušek pro cizince** – jako jedna z podmínek pro udělení trvalého pobytu.**

Podíl těch, kteří si po příjezdu do ČR rozšířili kvalifikaci

Rozšířil(a) jste si nebo si nějak rozšiřujete svoji kvalifikaci v ČR?
(údaje v procentech)

Zvyšování kvalifikace a další vzdělávání a jeho překážky

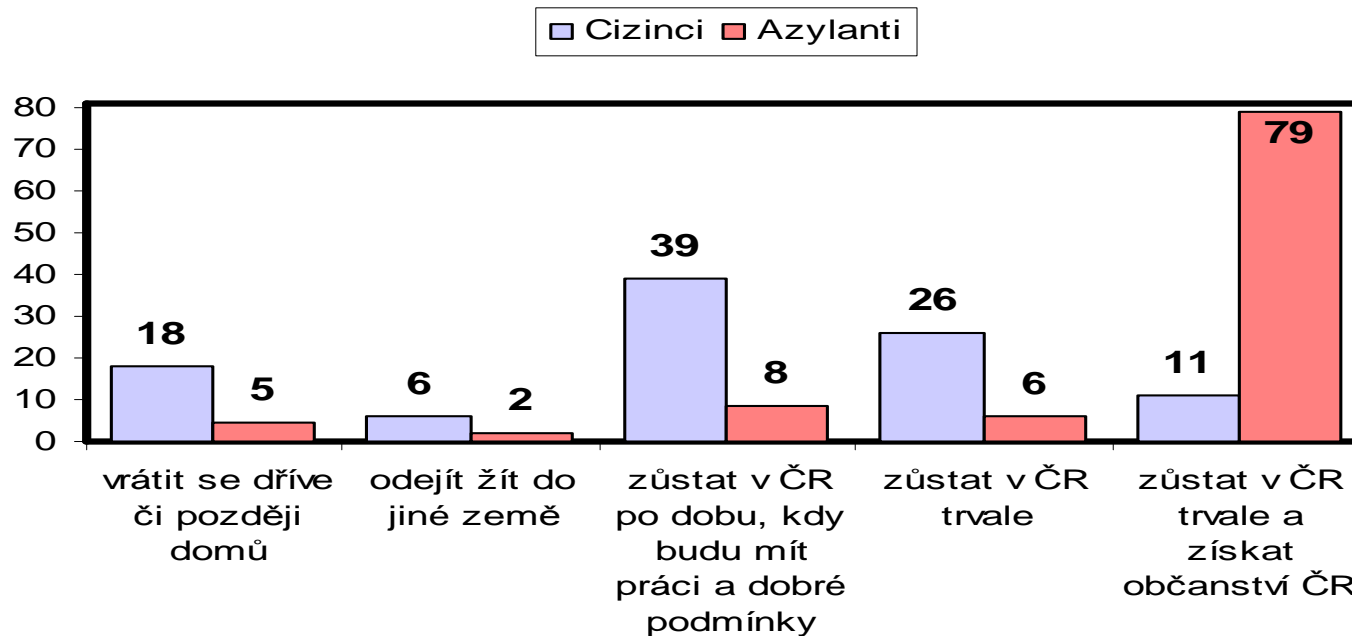
- **Ekonomičtí imigranti míří většinou na pozice sekundárního trhu práce, kde vysoká kvalifikace není potřeba. Většinou nejsou k jejímu zvyšování nijak motivováni.**
- **Další bariéry zvyšování kvalifikace:**
  - neznalost češtiny,
  - špatná informovanost o možnostech vzdělávání,
  - nerovnoměrně rozložená síť NNO poskytujících vzdělávací služby pro cizince,
  - přeceňování svých možností,
  - neschopnost doložit předchozí vzdělání,
  - sociální bariéry (neschopnost financovat životní výdaje během studia).

4. Institucionální a správní rámec státu

- Ukrajinsko-ruské skupiny častěji komunikují s úřady přímo než vietnamsko-čínské, které využívají více prostředníků.
- Přebujelou administrativu považují za větší překážku ti, kteří jsou zde kratší dobu, s postupem času již nebývá pocíťována jako vážný problém.
- Zástupci obcí přicházejí do kontaktu s cizinci zcela výjimečně, což je do jisté míry způsobeno tím, že zákon o obcích jim neukládá žádné povinnosti v oblasti integrace cizinců.
- Cizinecká problematika je v praxi krajských úřadů často (zejména na personální úrovni) směřována s problematikou integrace národnostních menšin, především Romů, což jde na úkor skutečného řešení této problematiky.
- Ačkoliv metodickou podporu obcí při integraci cizinců definuje zákon o krajích jako jednu z povinností krajů, v praxi se tak děje pouze výjimečně.

- Získání občanství představuje pro pracovní migranty relativně marginální téma – získat ho chce asi desetina z nich, pro azylanty je však prioritou.

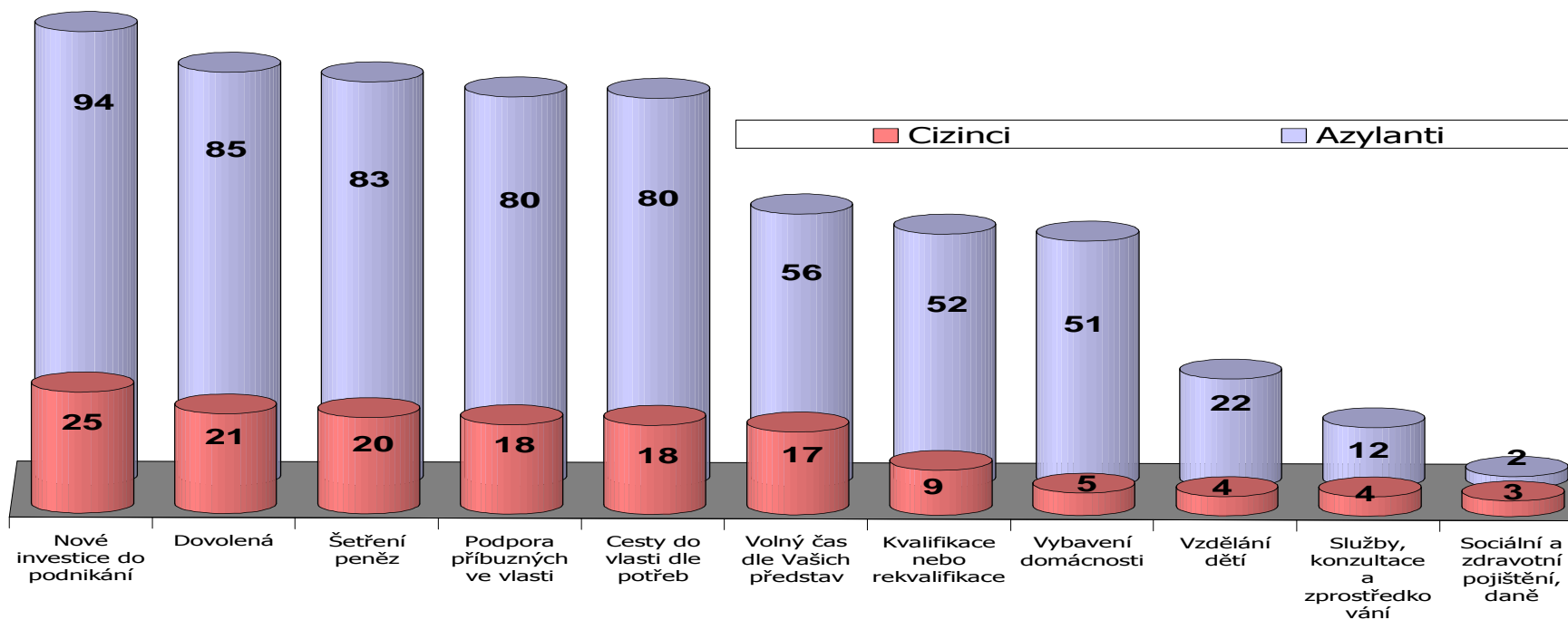
Máte chuť žít v ČR, nebo se spíše chcete vrátit domů, nebo chcete odejít žít do jiné země? %

5. Integrace do společnosti

- **Pracovní migranti jsou celkově spokojenější než azylanti. Rozdíl však lze vysvětlit rozdílnou úrovní materiální spokojeností a redukováným životním stylem.**
- **Ženy – ekonomické imigrantky – vydělávají výrazně méně než muži, rozdíl průměrného čistého výdělku mezi ženami a muži – zaměstnanci – činí asi 3500 korun.**
- **Zatímco příchozí z Vietnamu a Číny se ve volném čase častěji věnují tradičním aktivitám země původu, příchozí z Ukrajiny a Ruska se více věnují aktivitám směřujícím do majoritní komunity – sledování českých médií či zábavě tradičně připisované mužům, například sportovnímu diváctví či návštěvám restaurací.**
- **Práce v domácnosti jsou významným indikátorem integrace rodiny, jejího zabydlování v novém českém domově, věnují se jim cizinci, přesněji cizinky s trvalým pobytem.**

Měsíční příjem mé domácnosti rozhodně nestačí na tyto činnosti porovnání mezi cizinci a azylanty (údaje v procentech)

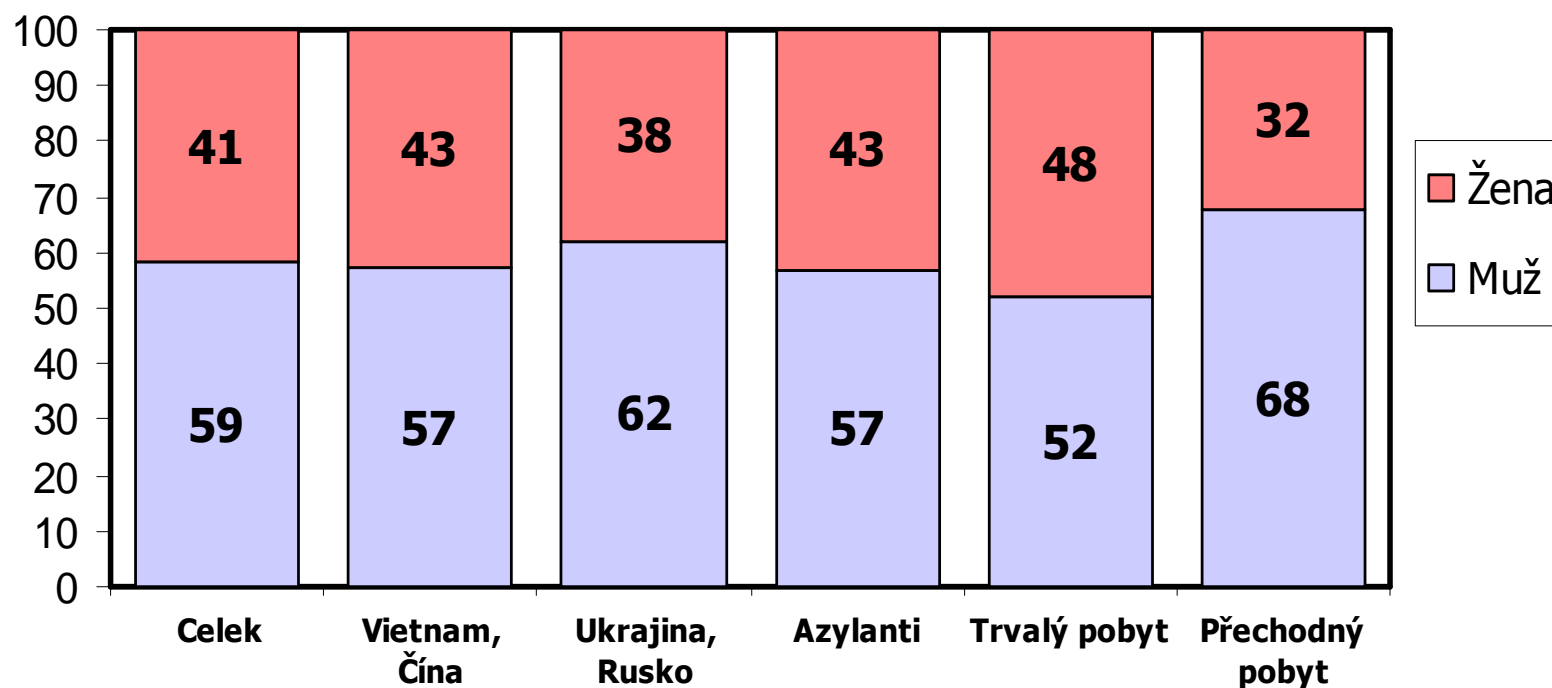
6. Rodina a domácnost

- Čím více dětí imigranta žije v ČR, tím větší je pravděpodobnost, že se zde rodina usadí.
- Všechny své děti v České republice má 80 procent oslovených příslušníků vietnamsko-čínských komunit, ale pouze 55 procent příslušníků ukrajinsko-ruských komunity.
- Manželku stejné národnostní skupiny má přes 80 procent ženatých cizinců, mezi komunitami podle země původu není významný rozdíl.
- Českého manžela má desetina Vietnamek či Číňanek, mezi migrantkami z Ruska a Ukrajiny podíl žijících ve smíšených párech představuje pětinu.
- Příchozí z Vietnamu a Číny ve větší míře využívají při zajištění chodu domácnosti služeb jiné osoby.

7. Genderové aspekty přístupu imigrantů a imigrantek na trh práce a ke vzdělávání

Struktura podle pohlaví mezi různými kategoriemi respondentů (údaje v procentech)

Gender a integrace do majoritní společnosti

Ženy – imigrantky

- menší informovanost o podmínkách v cílové zemi
- větší důraz na udržování původních kulturních a náboženských tradic
- větší vliv v oblasti integrace svých dětí (druhé generace)

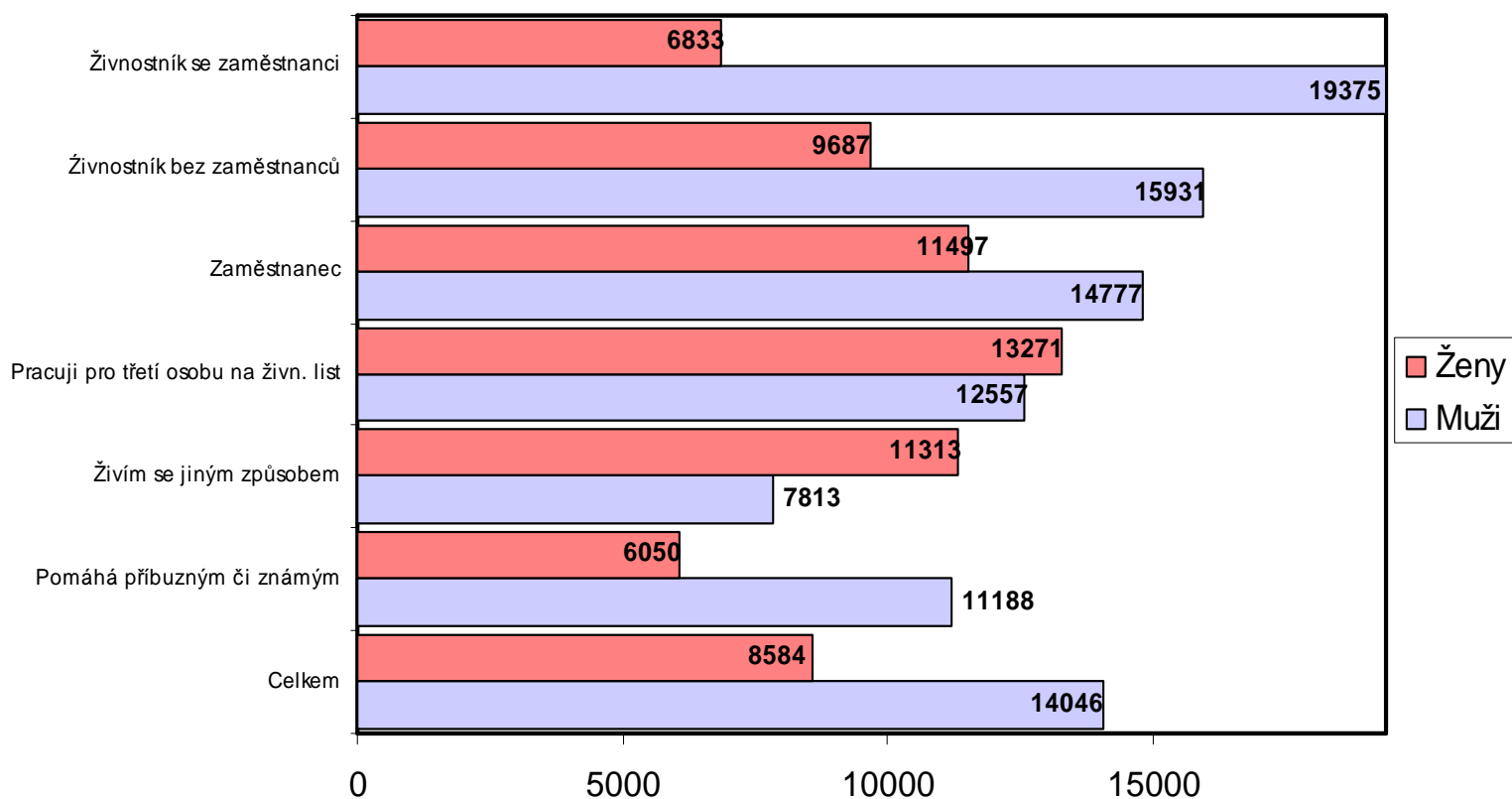
Muži – imigranti

- větší zapojení do zprostředkovatelského systému
- větší příjmy, odpovědnost za ekonomické podmínky pro chod domácnosti
- méně udržují tradice země původu.
- častější kontakt s majoritní společností, např. v pracovním prostředí, při kontaktu s úřady nebo při komunikaci s cizineckou policií

Genderové rozdíly a segmentace trhu práce

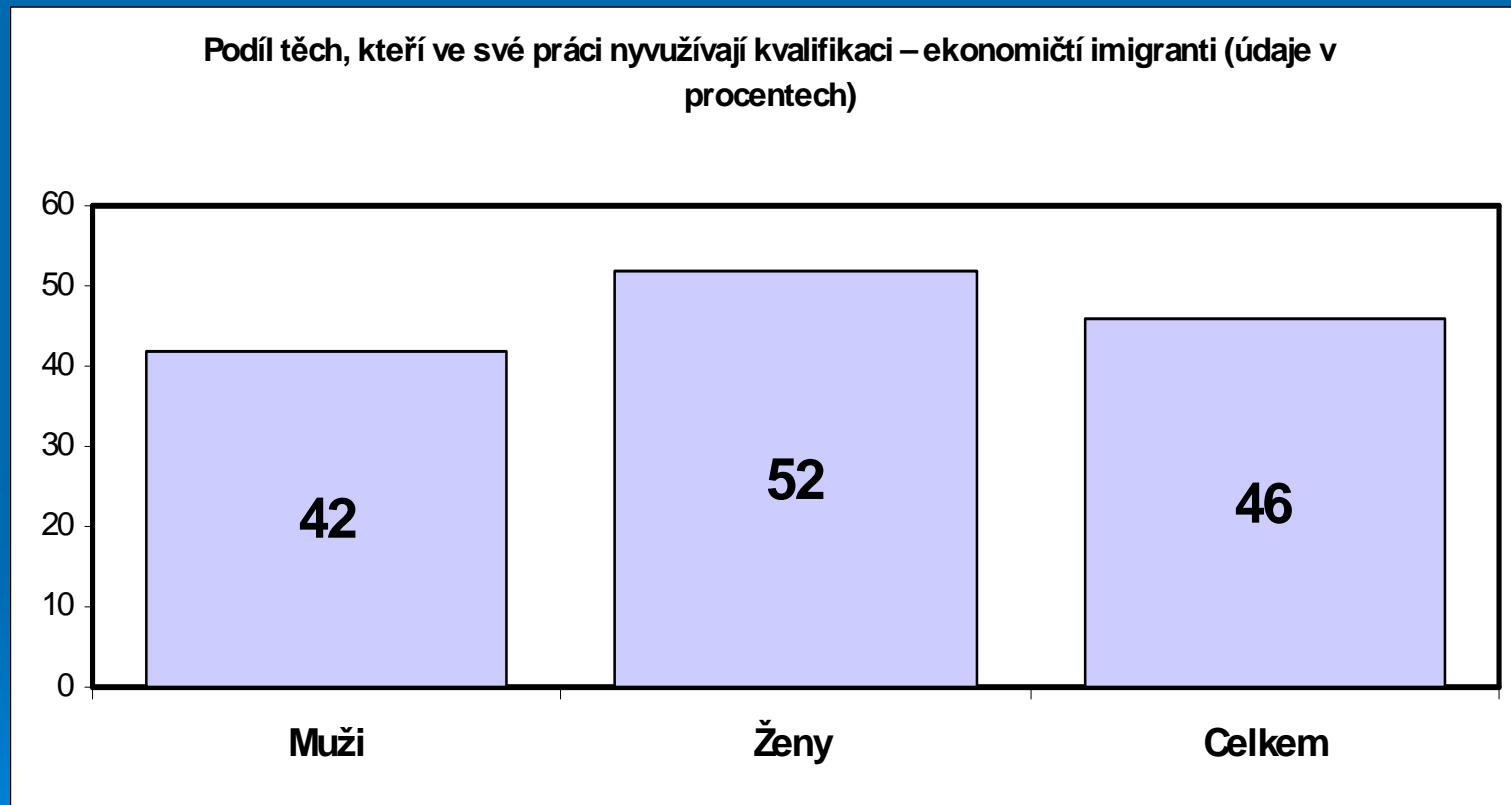
- mezi pracovními imigranty existuje diferenciací příjmů mezi jednotlivými pohlavími i na některých obdobných pracovních pozicích
- ženy na pozici zaměstnankyň vydělávají v průměru o 3500 korun méně než muži
- Genderově nerovné je zapojení „asijských“ žen do rodinného podnikání:
  - ženy nemusí mít přístup k vlastním příjmům,
  - mohou být plně odkázány na svého obchodního i životního partnera,
  - zároveň tím vzniká prostor pro "šedou" ekonomiku – vyhýbání se odvodům a daním.

Rozdíly příjmu mezi muži a ženami na jednotlivých pozicích na pracovním trhu
(ekonomičtí imigranti - průměrný příjem podle středních kategorií intervalu uvedených
v dotazníku v korunách)

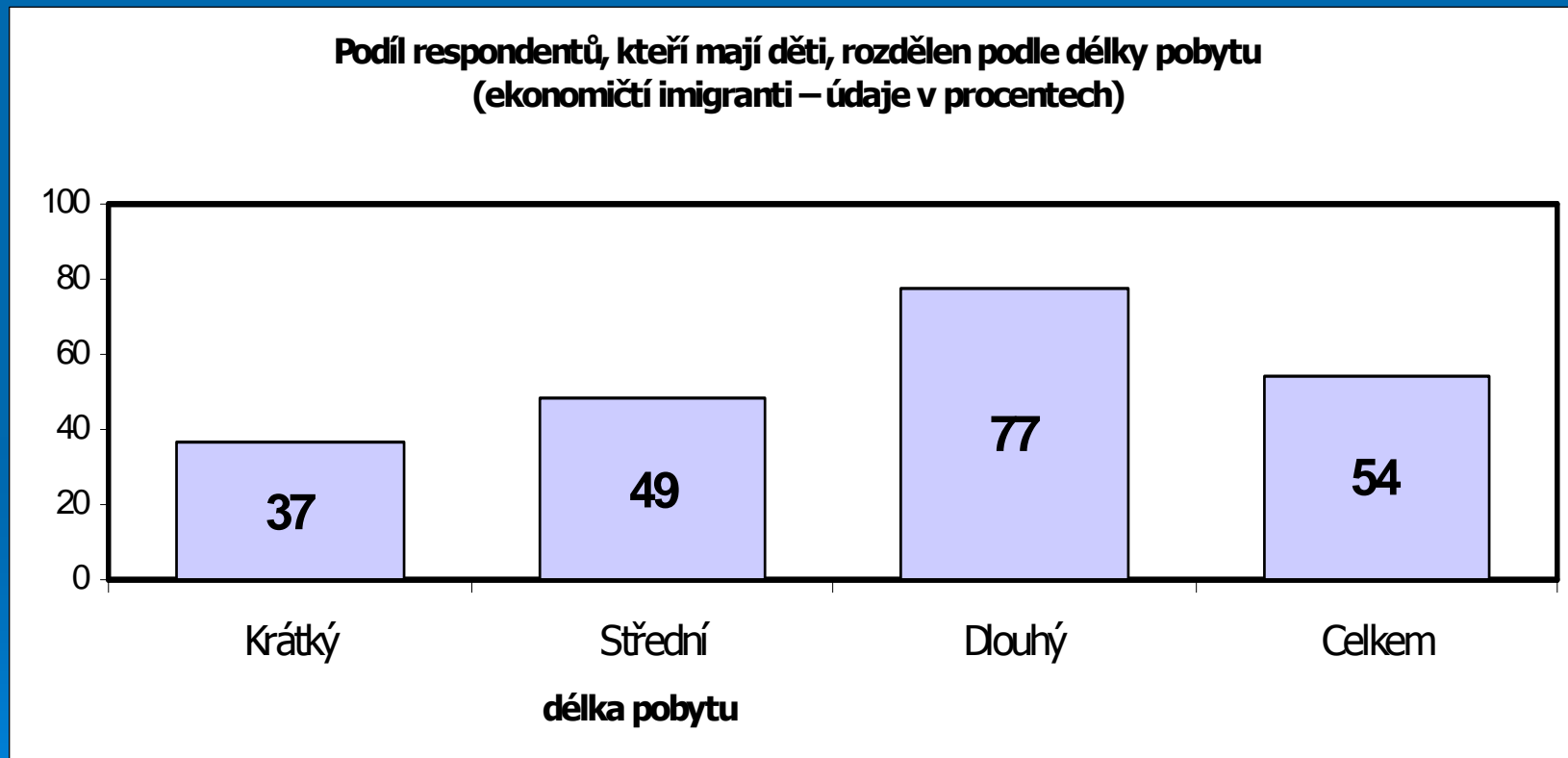

Kvalifikace a vzdělání z hlediska genderu

- Ženám je méně uznávána kvalifikace, ženy méně svou kvalifikaci využívají.

Rodina je nejsilnějším diferenciačním faktorem v celém procesu životních strategií, které migranti při své integraci v ČR volí.

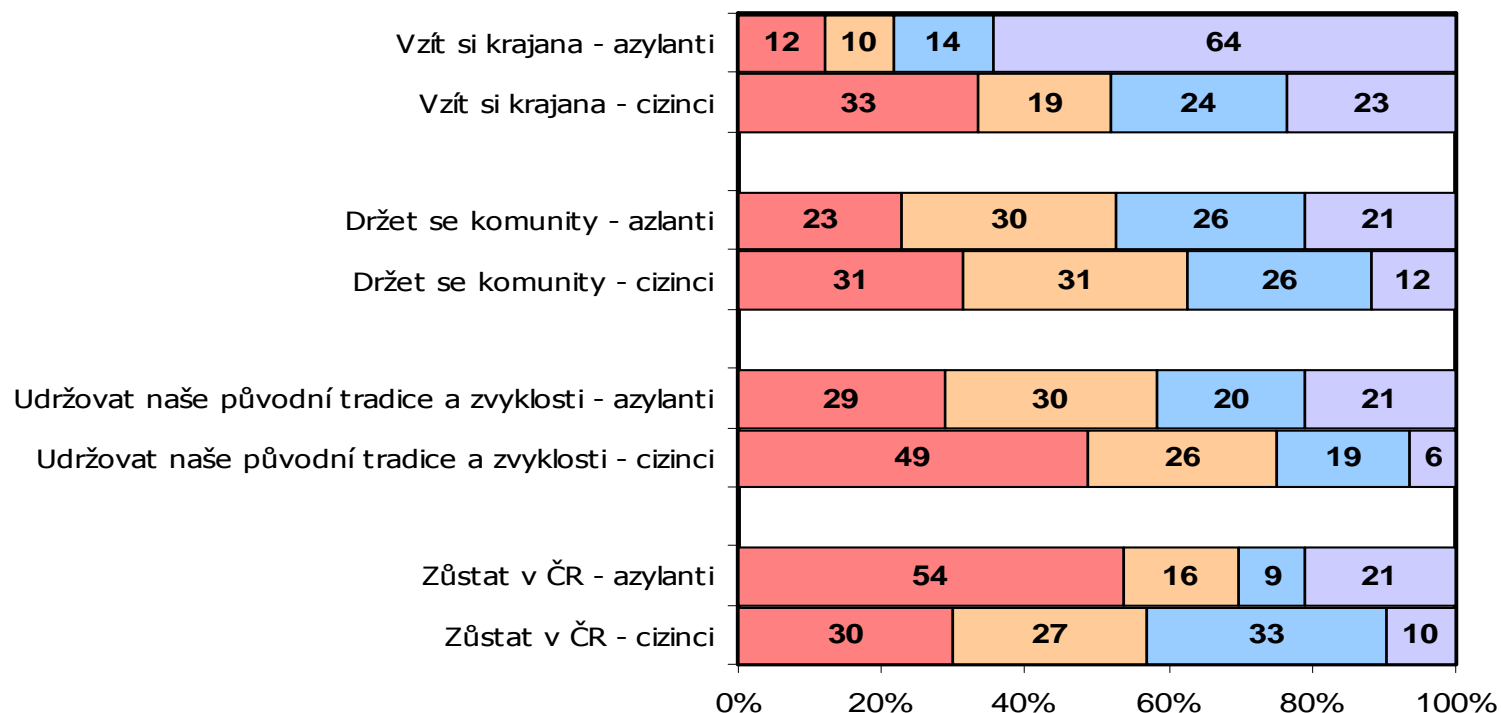
8. Mezigenerační ambice vzhledem k pobytu a integraci v ČR

- Za nejvyšší prioritu při výchově svých dětí ekonomičtí imigranti a imigrantky považují to, aby se jejich děti naučily česky a vystudovaly univerzitu.
- Integrace dětí ekonomických imigrantů do českého školství na všech stupních je tak důležitým nástrojem integrace a naturalizace jejich rodičů.
- Na třetím místě v pořadí priorit podle četnosti respondenti uváděli udržování tradice. Více než ostatní jsou tradicionalistické vietnamsko-čínské komunity.
- Více než polovina azylantů a azylantek chce, aby jejich děti zůstaly v ČR. Z ekonomických imigrantů méně než třetina.

Vybrané rozdílné ukazatele mezi cizinci a azylanty – týkající se mezigeneračních ambicí

**Co je podle Vás důležité pro spokojený život Vašich dětí?
(údaje v procentech)**

■ velmi důležité ■ spíše důležité ■ spíše nedůležité ■ zcela nedůležité

9. Vzdělávání dětí – cizinců – výsledky výzkumu ve vybraných školách

- Největším problémem spojeným se vzděláváním dětí–cizinců je **neznalost českého jazyka a skutečnost, že tento problém není řešen systémově.**
- **Neznalost jazyka je větším handicapem v případě dětí–cizinců, kteří do českých základních škol nastupují až během druhého stupně.**
- **Školy se potýkají rovněž s komunikací s rodiči žáků–cizinců.**
- **Školy zatím z velké většiny opomíjejí existenci interkulturních rozdílů a sociální situaci žáka v komplexním měřítku celé rodiny a komunity, do které je zapojeno, odhlízejí od sociální a kulturní povahy jednotlivce.**
- **Školám chybí metodiky pro práci s dětmi–cizinci.**
- **Školy nejsou dostatečně informovány o záležitostech spojených s integrací cizinců v oblasti vzdělávání.**

E. Závěry a doporučení

➤ **Informovanost**

- **Rozšiřovat distribuci materiálů s informacemi o podmínkách života v ČR v zemích původu imigrantů.**
- **Respektovat při informování kulturní zázemí imigrantů.**
- **Zvýšit informovanost mezi zástupci českých institucí, kteří přicházejí do styku s cizinci.**

➤ **Trh práce a zaměstnávání**

- **Informovat zaměstnavatele o podmínkách zaměstnávání cizinců.**
- **Je třeba řešit problém zprostředkovatelských servisů – jejich profesionalizací, účinnou kontrolou a udělování licencí.**
- **Hledat možnosti pro novelizaci zákonů upravující přístup cizinců z tzv. třetích zemí na trh práce.**

➤ **Oblast vzdělávání**

- Podpořit zájem imigrantů na zvládnutí češtiny – včetně těch, kteří zde již mají trvalý pobyt.
- Provázat jazykové kurzy s informováním o sociálních a legislativních podmínkách života v ČR.
- Kurzy by měly respektovat přirozené prostředí imigrantů.
- Lépe informovat školy o možnostech získávání grantu na integrační programy.

➤ **Oblast společenské integrace**

- **Integrační politika by se měla soustředit na cizince, kteří zde žijí s rodinou.**
- **Lépe motivovat obce a kraje, aby aktivněji spolupracovali v rámci Státního integračního programu.**
- **Bylo by dobré, aby do budoucna alespoň na úrovni obcí s rozšířenou působností byla osoba, která by měla základní přehled o problematice integrace cizinců.**

Závěry a doporučení k genderovému aspektu

- Zaměřit se při informování na ženy – mají méně informací než muži.
- Zohledňovat očekávání od genderových rolí, která jsou tradiční v zemích původu imigrantů.
- Podporovat projekty komunitních a krajských organizací zaměřujících se na ženy.
- Metodiky školy by měly reflektovat, že prostřednictvím dětí působí i na jejich rodiče – zejména matky.

Děkujeme za pozornost.

